

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Jansen, Leonard

Coloniæ Agrippinæ, 1725

Casus XCV. De obligatione Missam audiendi, & abstinendi à servilibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39911

divinissimo ad mediam horam nolle immorari, idque præcepit Synodus Colonienſis Anno 1662. Notabilem partem ita recitare intra dentes, ut ſecluſo omni impedimento ſe ipſum audire non poſſit, juxta *Paſq. La Croix n. 438.* eſt mortale, quia præcipitur oratio vocalis; vox autem eſt ſonus, ſonus eſſentialiter eſt audibilis, cum ſit objectum auditûs. Nihilominus probabilius eſt non peccari, quia ad orationem vocalem ſufficit, quòd verba formentur per motum oris & linguæ; talis enim oratio non eſt merè mentalis, ergo vocalis; & ſicut res colorata manet obrutum viſûs

hoc ipſo, quòd maneat colorata, etſi dividatur in partes adeò exiguas, ut non ſit proximè apta videri, ſic & vox aut ſonus manet verè talis, etſi ſit ita tenuis, ut audiri non poſſit. *V. Caſ. 73. n. 12. 7.* Qui verba ſecretò dicenda altè recitat, plerumque peccat venialiter, niſi tam altè in præſentia plurium exprimat præſertim verba conſecrationis, ut circumſtantes ea clarè intelligere, addiſcere, & ad profana abuti poſſint; tunc enim & non aliàs peccatur graviter contra finem præcepti. De diſtracto ſub Canone vel conſecratione dixi *Caſ. 91. n. 13. Caſ. 92. n. 7.*

CASUS XCV.

De obligatione Miſſam audiendi & abſtinendi à ſervilibus,

HAdrius ſcrupulatur: 1. An ſit obligatio ad Miſſam in feſto indicto à Rege vel Epifcopo, an in die Cinerum, hebdomade S. Feſto S. Marci, in die animarum, & quid in dubio. 2. An obligentur pueri, Sacerdotes, ſurdi, ſaci & muti, peregrini. 3. Qualis requiratur attentio, intentio. 4. An ſatisfaciat, qui Miſſam audit immemor præcepti, aut nolens ſatisfacere. 5. Aut ſi ex intentione mala, curioſitate, &c. 6. Quid de ebrio, dormiente, diſtracto, vel non advertente Miſſam jam eſſe ceptam. 7. Quid de iis qui ſub Miſſa colloquuntur, libros profanos legunt, pingunt, conſpiciunt, conſeſſionem audiunt, Horas vel librum ſpiritualem legunt, com-

municant, &c. quid de muſicis, organidis, miniſtris. 8. 9. Quid ſi pars Miſſæ negligatur, Epifſola, Evangelium, conſecratio, oblatio, Communio. 10. An veniens ante vel poſt conſecrationem teneatur reliquam partem audire. 11. An audire per partes. 12. An ſufficiat audire Miſſam Græcam vel excommunicati. 13. An debeat audiri in Parochia, quid de Oratorio Epifcopi, Regularium, 14. Sæcularium, an in eo audire obligetur, qui alibi non poteſt, vel conducere Sacerdotem pro ſtipendio. 15. An ſatisfaciat, qui audit in caſtris, in mari, 16. In Sacriſtia, in ambitu, è domo vicina, tecto, fenestra. 17. An excuſentur infirmi, & quid in dubio, an exiſtentes in locis in-

fide-

fidelium, an pater vel superior possit subditum includere cum neglectu Missæ.

18. *Qualiter excuset impotentia moralis.*
 19. *Spes lucri, excommunicatio.* 20. *Charitas, consuetudo.* 21. *An impediti teneantur ad alium Dei cultum; an quis possit exire è loco ubi est festum, vel ponere impedimentum Missæ.* 22. *An & que opera prohibeantur die festo.* 23. *Qui actus forenses.* 24. *Qualiter mercatus.* 25. *An uxor vel famuli iussi laborare teneantur obedire.* 26. *Quæ hic sit materia gravis & levis: quid si quis intendat singulis festis laborare per duas horas.* 27. *An liceat laborem imponere heretico, amenti, infideli.* 28. *Quid si herus sex famulis mandet, ut singuli laborent per horam.* 29. *Qualiter à feriis excuset dispensatio.* 30. *Necessitas.* 31. *Charitas.* 32. *Consuetudo.* Pro resolutione

QUÆR. I. An, quando, & à quibus Missa sit audienda?

R. I. Certum est, dari præceptum audiendi Missam, *c. si quis, c. omnes fideles, c. Missas de consec. dist. 1.* Obligat sub mortali, quia est de re gravi.

R. II. Hoc præceptum obligat omni die Dominico, & festo; dies autem festus non potest institui à Principe sæculari, neque ab Episcopo, nisi cum consensu Cleri, & populi, *c. conquestus ult. de feriis*, idque tantum festum unicum proprium diœcesis, v.g. festum patroni tutelaris, ad quod servandum etiam tenentur religiosi exempti, *Trid. sess. 25. de Regul.* Die Jovis, Veneris, & Sabbatho sancto, in festo S. Marci, festo animarum, aut Coloniz in festo Theophoriz, & in die cinerum non est obligatio ad

Missam, *La Croix l. 3. p. 1. n. 620.* Merito monet Gobat in *exp. t. 5. n. 12.* hac ætate, ubi invaluit multitudo festorum, non sine ingenti mæchanicorum incommodo, potius cogitandum esse de modo festa abrogandi, quàm nova instituendi: die Nativitatis Domini non est obligatio nisi ad unicam Missam; in dubio an sit festum, est obligatio inquirendi, si adhibitâ mediocri diligentia maneat dubium, non est obligatio ad Missam, quia libertas est in possessione.

R. III. Hoc præceptum obligat omnes fideles ratione utentes, ut claret ex juribus cit. Unde 1. Obligantur pueri, postquam adepti sunt plenum rationis usum ad peccandum mortaliter; tunc enim apti sunt apprehendere obligationem legis, quod plerumque contingit circa annum septimum, in aliquibus citius, in aliis ferius, ideoque ad Missam maturè assuefaciendi sunt. 2. Sacerdos, si non possit vel non velit in die festo Missam audire, tenetur legere, & si sit in mortali peccato, confiteri; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad medium ordinarium, quale est confessio mortalis, *Steph. c. 5. d. 4. n. 95.* Si verò non habeat copiam Confessarii, debet Missam omittere, quia eam legere non potest sine violatione præcepti divini de præmittenda confessione, nisi fortè omitti non possit sine scandalo vel gravi infamia. 3. Surdus, cæcus simul & mutus non obligatur, quia nullo sensu Missam percipere potest, idem dicit *Castropalao p. 16. n. 4.* de surdo simul & mu-

to, secus si surdus tantum sit vel cæcus, vel surdus simul & mutus, non autem cæcus, quia talis potest percipere quæ fiunt. 4. An obligentur peregrini, dixi *Cas. 6. n. 7.*

3. QUÆR. II. Qualis præsentia, intentio & attentio ad Missam requiratur?

ꝛ. I. Non sufficit præsentia merè corporalis & physica, sed requiritur humana & religiosa, quâ quis adfit non ut brutum, vel ut res inanimata, sed ut homo ratione præditus cum attentione ad mysterium quod peragitur, & cum intentione colendi Deum; Unde

ꝛ. II. Requiritur aliquam intentionem vel *internam*, quâ quis actu advertat & animum applicet ad ea, quæ in Altari geruntur; vel ad minus *externam*, consistentem in hoc, quod non ponat aliquam actionem externam cum attentione interna impossibilem, ut latius explicavi *Cas. 73. n. 2.* ubi dixi probabilius requiri attentionem internam, etsi probabiliter etiam sufficiat sola externa, *Less. Henric. Laym. Tamb. Lugo d. 22. f. 2. n. 27.*

ꝛ. III. Requiritur intentio per Missam colendi Deum, *Suar. Sporer l. c. La Croix n. 631.* quia Ecclesia per Missam præcipit Dei cultum; sufficit tamen intentio implicita, qua quis vult interesse Missæ tanquam rei sacræ, vel vult facere quod alii Christiani, quod præcipit Ecclesia, &c. Imò talis intentio semper præsumitur, nisi quis sciat se habuisse contrariam. Ex dictis

Deducas seqq. 1. Satisfacit, qui 4
audit Missam ex consuetudine, vel ex devotione, non recordatus diei festi, nec tenetur audire aliam; quod verum est, etiamsi noluerit per illam Missam satisfacere præcepto, sed adhuc audire aliam, *Pasq. n. 131.* quia jam posuit rem præceptam, nec requiritur animus satisfaciendi, ut dixi *Cas. 6. n. 19.* 2. Si præter intentionem audiendi Missam adfit intentio prava, v. g. furandi, videndi amantiam, adhuc satisfit præcepto, quia intentio prava non excludit intentionem debitam, & talis assistit moraliter, attendit enim ad Missam, & eam vult audire ut rem sacram, & actus quoad substantiam est bonus, etsi voluntas conjuncta sit mala. 3. Non satisfacit, qui solum interest ex curiositate, ut irrideat, ut loquatur amico, ut comitetur dominum, ut honoret pompam funebrem, &c. quia non adest ex intentione colendi Deum, seu audiendi Missam. 4. Ebrius, dormiens, in ecstasi raptus, non audit Missam, quia ebrietas, somnus, ecstasis tollunt humanam & moralem assistentiam; quod etiam verum est de distractione ita intensa, ut hominem reddat quasi abreptum & nullo modo attendentem, sive distractio sit voluntaria, sive involuntaria, *Pasq. Coning, La Croix n. 659.* quia de tali distractione idem est quod de somno; si tamen distractio, ut plerumque contingit, non impediatur omnimodam attentionem, satisfit præcepto, etiamsi sit voluntaria. 5. Si existas in Ecclesia animo audiendi Missam quam-

quam enimque primò inchoandam, si legatur in aliquo Altari, & primùm advertas ad signum campanulæ ad *Sanctus*, putat *Gobat* te hanc partem audivisse; sed verius est oppositum, quia & hic videtur defuisse præsentia moralis sicut in casu priore. 6. Non satisfaciunt, qui per notabilem Missæ partem de rebus seriis colloquantur, disputant, picturas contemplantur, libros profanos vel gazettas legunt, scribunt, pingunt, &c. quia hi vel non assistunt religiosè, vel exercent actionem externam cum attentione interna incompatibilem; idem videtur dicendum de eo, qui per magnam partem Missæ confitetur, quia confessio non videtur compatibilis cum attentione interna ad Missam; aliud est de audiente confessionem, qui facilius attendere potest. Dixi, qui per notabilem, id est, mediam vel tertiam partem Missæ talia exercent; nam si illa fiant interruptim, & non tollant attentionem internam, quamvis illam minuant, erunt tantùm veniale; imò probabile est contentem sub Missa satisfacere, quia religiosè assistit, & vult per Missam Deum colere, *Castropalao n. 4. Gobat n. 258.* Quod servare potest pro scrupulosis & servis, quibus alio tempore confiteri sæpè non permittitur. 7. Satisfacit, qui sub Missa legit Horas Canonicas, librum spiritualem, exsolvit pœnitentiam, audit concionem, communicat, præparat se ad Communionem vel confessionem; item Musici, Chelista, Organedi, modò simul attendant ad illud quod in ara agitur;

idem est de iis qui Sacrificio inserviunt, etsi interim candelas per Ecclesiam accendant, trahant campanam, currant ad Sacristiam pro apportandis necessariis; ratio est, quia hi omnes assistunt religiosè, & non intercurrit ullus actus cum attentione interna incompossibilis.

QUÆR. III. An Missa integrè audienda?

R. Affirm. Adè ut omnium consensu peccet mortaliter, qui omittit partem notabilem, secùs venialiter. Unde

Deduces seqq. 1. Peccat solùm leviter, qui negligit Evangelium usque ad Epistolam inclusivè, vel illam partem quæ sequitur Communionem, quia talis pars censetur exigua; secùs si negligatur initium cum Evangelio inclusivè, quia communiter reputatur pars notabilis, quamvis & hoc durum videatur, *Suar. Nav. Dian. Laym. c. 3. n. 3. Gobat n. 135.* modò per severetur usque ad ultimum Evangelium, per quod probabiliter videtur compensari primum neglectum; multi tamen peccant mortaliter, quamvis per accidens satis maturè veniant, eò quòd Missa solito seriùs cæpta fuerit, quia voluntariè se exposuerunt periculo notabilem partem negligendi; spectat autem ad patrem-familias curare, ut domestici ad Missam (idem est de concione & catechesi) maturè accurrant. 2. Qui exit tempore consecrationis, non satisfacit, quia Sacrificio non fuit præsens, cujus substantia seu essentia consistit in consecratione; etiam pec-

cat mortaliter, qui negligit oblationem & sumptionem, secus si tantum unam ex his duabus, quia quamvis pertineant ad integritatem, tamen una sola, etsi sit pars notabilis respectu sacrificantis, non tamen est respectu audientis, & mortale astrui non debet sine ratione convincente.

10. 3. Qui venit sub Canone ante consecrationem, juxta *f. Sanch.* non tenetur reliquam partem audire, quia voluntarie serò veniens jam peccavit mortaliter, & per reliquam partem non videtur satisfacere; at rectius oppositum tenent *Lugo, Dian. p. 3. t. 6. R. 69.* quia tunc pars principalis & primario per præceptum intenta, adhuc audiri potest, ergo ad hoc est obligatio; e contra qui venit post consecrationem, non obligatur ad assistendum parti reliquæ, quia non potest satisfacere quoad partem substantialem.
11. 4. Inn. XI. damnavit hanc *53. Prop. Satisfacit præcepto Ecclesie de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Ratio damnationis est, quod Missa sit aliquid successive, hinc ejus partes simul audiri nequeunt; an autem adhuc audiri possint sub diversis celebrantibus per partes successivas, ita ut unam audias à consecratione ad finem, & aliam ab initio usque ad consecrationem, est incertum, & de hoc non loquitur Propositio damnata, & olim docuerunt plerique cum *Nav. Tolet. Bonac. Coning, Laym.* & adhuc esse probabile asserunt *Carden. in 2. Cris. diff. 32. La Croix n. 611.* Nihilominus tenen-

dum est, Missam non posse audiri per partes sub diversis celebrantibus, quia istæ partes diversorum celebrantium non possunt extra casum extremæ necessitatis, quâ Sacerdos post consecrationem deficeret, uniri in unum adæquatam Sacrificium Missæ, ergo illas audiens non audit unam & adæquatam Missam, quod tamen ab Ecclesia præcipitur.

QUÆR. IV. Qualis Missa & quo loco audienda?

R. I. Præcepto satisficit audiendo Missam quamcunque, sive privatam, sive solemnem, sive Romano, sive Græco ritu aut idiomate celebratam, quia quoad substantiam est eadem: si audiatur Missa Sacerdotis excommunicati non tolerati, satisficit quidem præcepto, quia ponitur materia præcepta, seu auditur vera Missa; peccatur tamen graviter contra præceptum Ecclesie, de non communicando cum non tolerato, ideoque si die festo alia Missa audiri nequeat, potius omittenda est, *c. vestra de cohabit. Cleric. c. præter dist. 32.* Dices, ut satisfiat Legi, debet poni materia præcepta, atque hic non ponitur materia præcepta, sed prohibita, ergo. R. *Dist.* ponitur materia prohibita secundum se N. quoad circumstantiam legentis C.

R. II. Quoad locum tenenda sunt seqq. 1. Non est obligatio audiendi Missam in Parochia, sed in qualibet Ecclesia vel Sacello publico satisfieri potest, teste consuetudine, *Suar. d. 88. f. 2. Barb. alleg. 24. n. 17.* 2. Satisficit præcepto per Missam auditam in Oratorio

14. rio erecto in palatio Episcopi, aut in Conventu Regularium, vel in loco ad Divinum cultum perpetuò destinato, aut à Missionariis privilegiatis constituto. V. *Cas. prac. n. 17.* 3. Difficultas est de Oratoriis privatis seu ex privilegio erectis in domo vel arce privati hominis, in quibus satisfieri præcepto Missæ non tantum à domesticis, pro quibus privilegium concessum est, sed etiam à quovis extraneo, docuerunt plurimi, etiamsi concessio habeat clausulam: *Volumus autem, ut alii, qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia.* Rationem dant, quia hæc verba adduntur ex stilo antiquo Curia, quando adhuc erat obligatio audiendi Missam in parochia, hac obligatione jam cessante clausula nihil operatur, & illa verba alio sensu non sunt recepta; at tenendum est non satisfieri nisi ab iis, qui sunt de familia, tum quia sic habet tenor concessionis, tum maximè quia id 15. Decemb. 1703. novissimè declaravit Clem. XI. tum denique quia lex est certa, & interpretatio opposita incerta, nisi certò constaret de consuetudine post constitutionem Clem. legitimè introducta & continuata. V. *Cas. prac. a. n. 20.* ubi etiam dixi, quinam censeantur esse de familia privilegiati. At tenerne privilegiatus in suo Oratorio die festo audire Missam, si alibi non possit. Negant *Suar. s. 6. Sponer l. c.* quia nemo tenetur uti suo privilegio: sed dico teneri, quia facili medio potest implere præceptum, ergo ad hoc tene-

tur; similiter valde mihi probabile est, (etsi oppositum doceatur communiùs, & sit in praxi tutum) quòd talis teneatur conducere Sacerdotem pro stipendio, si die festo aliter Missam habere non possit, quia nec hoc medium est valdè difficile saltem respectu divitis, etsi non sit ita ordinarium; & si foemina illustri teneatur modico stipendio conducere pedissequam, si eam non deceat ire solam, ut plerique fatentur, cur non teneatur dives modico stipendio conducere Sacerdotem? 4. In alio quocunque loco profano quilibet Missam licitè audiendo satisfacit, v. g. in castris, in littore, quando legitur pro navigantibus, etsi non sit miles, vel de comitatu navigantium, *Pelliz. Marchant. Barb. Burghab. cent. 3. cas. 60.* quia verè auditur Missa, & restrictio, quæ est de Oratoriis privatis, nullibi extenditur ad hæc loca, neque extat lex audiendi in Ecclesia vel Sacello publico, ut asserunt aliqui, sed non probant. 5. Satisfaciunt & verè Missam audiunt, qui stant in angulo, Sacristia, vel camera Ecclesiæ annexa, in ambitu, aut qui præ multitudine hominum Ecclesiam intrare non possunt, & generaliter omnes, qui aliis ita sunt conjuncti, ut censeantur esse de cætu audientium, quamvis Sacerdotem nec audiant, nec videant, quod etiam extenditur ad sedentes in tectis, in fenestris sive Ecclesiæ, sive domus vicinæ, modò ob vicinitatem vel multitudinem cum reliquis faciant unum cætum.

17. QUÆR. V. Quæ sint causæ ab auditione Missæ excusantes?

D. S. N. H.

Et. Sunt tres: Impotentia, charitas, consuetudo. Ratione Impotentia excusantur? 1. Qui ex gravi morbo decumbunt, ita ut ad alia negotia magni momenti exire non possint; si quis dubitet, an sine gravi nocumento sanitatis egredi queat, standum est iudicio Medici vel alterius periti; si talis non possit consuli, nec dubium resolvi, juxta plures petenda est dispensatio, vel audienda Missa, quia Lex est certa, excusatio verò dubia; sed contra est, nam quamvis ipsum nocumentum, quod timetur, sit incertum, periculum tamen nocumenti, in quo consistit ratio excusans, est certum, V. dicta *Cas. 72. n. 18.* 2. Excusantur, qui in carcere, mari vel tali loco versantur, ubi nulla est occasio Sacrum audiendi; excipe illos, qui absque gravi & rationabili causa ierunt ad loca infidelium vel hæreticorum, in quibus Missam audire non possunt, secus si ierint ex justa causa, v. g. ad tractandas causas Reip. ad conservanda bona temporalia, ad acquirenda familiæ necessaria, quæ alibi obtineri non possunt, pro mercatura justa & rationabili Reip. necessaria vel utili; excusari etiam possunt juvenes opifices, ex consuetudine peregrinandi, maxime si apud Catholicos non possint æquè benè proficere, modò non exponantur periculo perversionis, merito iis tunc inculcandum illud Christi: *Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur?* Matt. 16.

18. 3. Ob impotentiam moralem generaliter excusantur omnes, qui sine gravi

damno vel incommodo Missam audire non possunt, ut si via ob distantiam, pluviam, grandinem, nives, debilitatem corporis sit multum difficilis, aut etiam ob insidias hostium vel latronum periculosa. *Suar. Dian. Castropalao pun. ult. n. 4. Gobat n. 486.* docent, homines mediocriter valentes etiam abstrahendo ab aëris intemperie universaliter excusari, si ab Ecclesia distent ter mille passus, seu unam bonam horam vel quinque quadrantes, idque pro una alterave vice admittit *Reiffenst.* At pro homine robusto & vegeto id non admitto, nisi concurrat aliud incommodum auræ, tempestatis, nivis, viarum, &c. Item excusatur, qui audiendo Missam ducem vel comitem itineris valde utilem aut commodam navigandi occasionem amissurus esset, *Sporer. Tamb. §. 3. Burghab. cent. 3. cas. 1.* Si mulier ob auditionem Missæ timeat graves cum marito discordias, aut si necessè habet secum portare infantem inquietum, & alios in devotione turbantem, quem præstat cum matre manere domi, *Gobat tr. 5. n. 318.* Item si reus maneat domi, ne comprehendatur; si quis ob periculum furum, latronum, &c. domum periculosè deserat, aut deputatus sit ad custodiam domus vel pecorum; pudor quoque si gravis sit, ut si mulier honesta cum gravi dedecore sui status malè vestita sit, vel aliqua care-roquin bonæ existimationis ex delicto prægnans appareat. Ratio horum est, quòd pia Mater Ecclesia non censeatur suos cum tanta difficultate vel onere obligare velle; sola tamen spes lucri non

19.

non videtur causa sufficiens negligendi Missam, vel laborandi die festo, nisi lucrum foret extraordinarium, cujus occasio non facile recurreret, quod respectu pauperis posset esse unus vel duo ducati, quia amittere tale lucrum reputatur grave damnum, ad quod non videtur velle obligare Ecclesia. Excommunicatus excusatur, si per ipsum non stet, quò minus absolvatur, tenetur tamen

20.

Cas. 6. n. 18. 4. Ob *Charitatem* excusatur, qui assistit graviter infirmo, qui sine periculo vel gravi incommodo solus relinqui non potest, item foemina, quæ ad vitandum peccatum alienum aut viri zelotypiam domi se continet, quia præceptum charitatis tunc prævalet præcepto Ecclesiæ. 5. *Consuetudo* aliquibus locis excusat viduas tempore luctus, puerperas usque dum à Sacerdote benedicantur, puellas nubile tempore sponsaliorum, aut quando proclamantur ad matrimonium; neque statim damnandæ sunt mortales, si etiam seclusà consuetudine emaneant, ne rideantur, verecundentur, modò in alio templo

21.

Missam audire non possint. 6. *March. Sporer. n. 30.* docent, omnes à Missa impeditos, etsi non teneantur ad Missam, teneri tamen ex præcepto naturali diebus festivis Deum speciali cultu in - vel externo colere; & quamvis plerique id non admittant, cum non satis constet de tali præcepto, meritò tamen id impeditis est seridè inculcandum. An liceat exire è loco, ubi est festum, ad locum,

R. D. Jansen Pars II.

ubi non est festum; item an liceat ponere impedimentum Missæ, dixi *Cas. 6. a. n. 12.*

QUÆR. VI. Quid circa obligationem abstinendi à servilibus?

R. Hoc præcepto obligantur omnes Christiani diebus Dominicis & festis, *c. omnes de feriis*, juxta explicationes seqq. 1. Opus servile dicitur, quod præcipuè commoditatibus corporis inservit, seu quod magis usu corporis quàm intellectus perficitur, solètque exerceri à servis & famulis, ut opera rustica & mechanica, v.g. arare, serere, metere, vineta colere, triturrare, sepem ponere, in sylvis scirpare, ferrum cudere, sutrinam exercere, na-ves, currus vel equos onustos ducere, &c. 2. Opera liberalia non cadunt sub hoc præcepto, sunt autem ea, quæ ad excolendum vel oblectandum animum præcipuè assumuntur & digna homine libero reputantur, velut scribere, transcribere, organum pulsare, docere, canere, concionari, pingere, notas musicas formare, delineare opus faciendum, & juxta plures litteras in typographiis collocare, distillare, & similia, quæ nullam vel exiguam corporis agitationem requirunt; lineas seridè & per se ducere pro notis musicis non permittunt *Tamb. & La Croix*, sed Germani meritò non anguntur istis scrupulis Italicis, *Sporer n. 44.* Nec interest, an hæc lucri an recreationis causâ fiant; nam ratio lucri non mutat substantiam actûs, nec facit servilem; aliàs enim artium Professores, advocati, medici, peccarent, si in con-

22.

M scri-

- scribendis lectionibus, probationibus, consiliis, die festo se occuparent, quod est contra communem; at libros imprimere, colores terere, asseres tingere, pannos colorare, horologia conficere, auro celare, in ligno, cera vel gypso sculpere, portare lecticam, &c. communiter reputantur illiberalia & illicita, nisi excuset consuetudo, quia fiunt cum notabili corporis agitatione; quoad opera, de quibus non satis constat, an sint vel non sint liberalia & permissa, attendenda est consuetudo, quæ optimè legem interpretatur. 3. In die festo etiam prohibentur actus forenses, ut citare reum, producere testes, exigere iuramentum iudiciale, ferre aut exequi sententiam, quæ si feratur, est irrita, nisi *necessitas urgeat*, vel *pietas aliud suadeat*, c. ult. de feriis; unde excipiuntur causæ pauperum, viduarum, & personarum miserabilium, quæ sine dilatione vel majoribus expensis diebus profanis tractari non possunt, *Pirrh. Engel. Reiffenst. l. 2. decret. tit. 9.* Etiam licitum est die festo excommunicare, dispensare, iudicem privatim informare, advocatum consulere, testamentum condere, filium adoptare, litem sine strepitu forensi componere, beneficia conferre, permutare, resignare, eligere, &c. quia hæc non requirunt figuram iudicalem, neque sunt actus jurisdictionis contentiosæ. 4. Prohibetur mercatus seu nundinatio, c. 1. de feriis. Nunc tamen consuetudo permittit non tantum mercatum privatum, quo clausâ officinâ die festo quævis licitè ven-
- duntur, emuntur, servi conducuntur, contractus etiam coram Notario privatim ineuntur; sed etiam quandoque nundinas publicas, v. g. in festo dedicationis, vel Patroni; quod tamen meritò ita moderandum est, ut negotiationes ante rem Divinam peractam non instituuntur, *Engel. n. 11. 5.* Famuli, & à potiori proles vel uxor, si jubeantur ab hero, patre vel marito die festo laborare, præsertim ad exiguum tempus, si timeant verbera, rixas, vel aliud incommodum, nec possint sine damno servitium deferere, licitè obediunt, nisi jubeantur id facere in contemptum religionis. *De cætero* vacare operi servili per unam vel etiam duas horas, communiter reputatur materia levis, secus per tres vel quatuor horas, *Sanct. Dian. Tamb. l. c. Sporér n. 38.* Ratio est, quod una alterave hora non videatur esse pars notabilis totius diei, qualis tamen saltem ad finem præcepti videtur esse tempus trium vel quatuor horarum. Si singulis festis per integrum annum intendas laborare, aut etiam labores per unam vel duas horas, non peccas mortaliter, quia illi labores non uniuntur, nec constituunt unam notabilem profanationem unius diei festi. 6. Hoc præcepto obligantur hæretici, quia sunt subditi Ecclesiæ, ideo non licet eis die festo imponere opera servilia; plures tamen docent ea licitè imponi perpetuò amentibus, item catechumenis & infidelibus, quia hi ex defectu Baptismi, illi ex perpetuo defectu rationis non subsunt præceptis Ec-

clesiæ, idque pro certo habet *Illius* 2. 5. à n. 166. sed immeritò; nam imponens amenti vel infideli laborem censetur ipse laborare per infidelem tanquam per instrumentum, sicut si laboraret per suum jumentum. *Dices*

1. Qui puero ante usum rationis mandat comedere carnes, non audire Missam, non peccat, quia puer iste non est subjectus legi Ecclesiæ, atque etiam infidelis non est huic legi subjectus: ergo. 2. Qui jubet dispensatum laborare, non peccat: ergo nec peccat, qui jubet laborare non subjectum legi. 3. Qui die festo facit à vento vel equis circummagi molam, non peccat: ergo nec hic. *Et ad 1. N. C.* Mandans non censetur per alium comedere, sicut censetur per alium laborare tanquam per instrumentum. *Ad 2.* Pro dispensato est positiva concessio Ecclesiæ, quæ facit ejus laborem non esse inhonorativum diei festi, qualis concessio non est pro hero, ut per servum infidelem laborare possit. *Ad 3. omf. Ant. N. C.* Ventus, equi, & alia irrationabilia non sunt de se apta sanctificare vel profanare diem festum; si enim ventus die festo excutiat ex arboribus plurima ligna, nemo dicet profanari

28.

festum, secus si id faciat homo. 7. Si herus sex famulis mandat, ut singuli unâ horâ laborent, si mandat, ut laborent simul, non videtur peccare mortaliter; secus si jubeat laborare successivè per sex horas, quia tunc est causa, quod notabilis pars diei profanetur; & sicut indubiè peccaret mortaliter, si in propria persona sex

horis laboraret, sic & si laboret per alios tanquam per instrumenta. *Dices:* Qui sex hominibus persuadet die jejunii lege quid comedere, peccat solum venialiter, ergo & mandans exigui temporis laborem. *Conf.* Ipsi famuli tantum venialiter peccant laborando, ergo & herus mandando. *Et N. C.* Herus imponens laborem censetur ipse laborare per famulos ut instrumenta, suadens autem comedere per alios non comedit, & per omnes comestiones simul sumptas non fit ulla gravis transgressio præcepti, quia nullus plenè secundo reficitur; labor autem successivè per sex horas est notabilis profanatio diei festi, cum sex horæ sint magna pars diei, & totus iste labor attribuitur mandanti. Sicut si octo servis mandaret, ut singuli auferrent solidum, singuli peccarent solum venialiter, ipse verò mortaliter, quia damnum respectu mandantis unitur & ei totum imputatur, unde patet ad *Confirm.*

QUÆR. VII. Quæ sint causæ excusantes à feriis?

2. Sunt quatuor: Dispensatio, necessitas, charitas, consuetudo.

1. *Dispensare* in feriis spectat ad Papam pro omnibus, ad Episcopum pro sua diocesi, ad Parochum pro sua Parochia, Superior pro suis Religiosis, non tamen pro famulis secularibus, quia hi non sunt sub eorum jurisdictione spiritali, nisi habeant jus Parochiæ. Si causa est manifesta, non est opus petere dispensationem, nisi ad cavendum scandalum, quod oriretur, si publicè laboraretur.

29.

M 2 2. Ne-

30. 2. *Necessitas excusat*, quando sine gravi damno vel incommodo, sive publico, sive privato, à labore abstineri non potest, c. licet de feriis, ut si reficiendi sint pontes, aggeres fluminum, imminente hoste reparandi muri, valla, &c. si paranda aliqua ad communem festivitatem populi, vel adventum Principis, quæ ad alium diem præveniri vel differri non possunt, si agricolæ ob pluviam continuam timeant grave damnum, nisi messes die festo colligant, fœnum fecerint, &c. item aurigæ, nautæ, vitriarii, salinarii, quorum opus semel ceptum absque damno interrumpi non potest; Medici, chyrurgi, farmacopæi laborantes pro infirmis, fabri qui reficiunt rhedas, currus, vel calceant equos itinerantium, barbitonsores si tondeant tantum unum vel alterum, aut eos, qui aliis diebus accedere non possunt, ut rustici, viatores, opifices, &c. factores post mediam noctem laborantes, si vestes lugubres aliasque necessarias aliis diebus perficere non potuerint, *Dian. p. 2. t. 15. R. 34. Laym. c. 4. n. 2.* famuli & famulæ reficientes vestes, si aliis diebus non vacet, an verò excuset solum periculum amittendi lucrum, dixi *sup. n. 19.*

31. 3. *Charitas excusat*, si extremè vel graviter indigenti aliter quàm per tuum laborem in die festo exercitum succurrere non possis; sicut enim tunc ipse egenus laborare posset, sic & tu pro ipso; item licitum est die festo fodere sepulchrum pro tunc sepeliendo, ornare Altaria, erigere

sepulchrum vel præsepe Christi, aras aut artificiosas molas ad exponendum *Venerabile*; si tamen priori die hæc facillè fieri potuissent, est veniale ea ad diem festum differre, *Dian. Sporer. n. 52. Illf. n. 165.* qui etiam permittunt laborem ad solum orium vitandum; si enim liceat ad vitandum damnum temporale, cur non ad damnum spirituale, quale est orium? Sed meritò contradicunt *Stephan. La Croix. n. 586.* quia hoc prætextu omnes opifices laborare possent, & orium per alias occupationes spirituales vel liberales vitari potest.

4. *Ex Consuetudine excusantur* famuli saltem post Sacra sub vesperum apparantes instrumenta vel materiam sequentibus diebus laborandam, *March. Laym. l. c.* in aliquibus locis per consuetudinem licet molere, non tamen advehere frumenta, vel farinam avehere; item tum ex consuetudine, tum ex necessitate licent ea opera, quæ commodè non possunt vel non solent in alium diem differri aut anticipari, ut parare cibos eo die comedi solitos, in furno tortas & placentas coquere, mundare domos, vestimenta detergere, corpori aptare, etiam si aliquid assuendum sit, idque approbat *Conc. Aurelian. III. sub Virgilio Papa*; opera verò alia, etsi ad usum quotidianum sint necessaria, si commodè differri vel præveniri possint, consuetudo die festo non permittit, ut vestes vel calceos consuere, farcimina facere, panes pinsere, braxare, aquas comportare, &c. Denique ex consuetudine licent actio-

actiones, quæ nec propriè liberales sunt, nec serviles, sed communes tam liberis quàm servis, ut currere, ludere, digladiari, saltare, navi vel curru vehi, pedibus vel equo itine-

rari, venari, piscari, &c. modò hæc ultima fiant sine gravi labore in comportandis vel trahendis retibus aliisque instrumentis, & absit scandalum.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CASUS XCVI.

De ejus necessitate, materia proxima, dolore & proposito.

JAbinus in examine Synodali interrogatus: 1. Quid sit virtus pœnitentiæ, quodnam ejus objectum materiale formale? 2. Quid Sacramentum? 3. An virtus pœnitentiæ sit necessaria necessitate mediæ? 4. An præcepti, & quando. 5. An & quando Sacramentum. 6. Quid sit detestatio, dolor, propositum, & qualiter requirantur ad Sacramentum. 7. Quid sit contritio perfecta, an appreciativè summa. 8. An statim justificet, an requirat certam intentionem, vel durationem. 9. Quid attritio, an sufficiat cognita, vel falso existimata. 10. An ex solo metu gehennæ sit honesta. 11. Supernaturalis. 12. Efficax. 13. Quid de dolore ex metu pœnarum temporalium. 14. An dolor debeat esse universalis. 15. An etiam respectu venialium. 16. An sensibilis. 17. An elicitus ex intentione confitendi. 18. An precedere absolutionem, an confessionem. 19. An perfervere moraliter. 20. Qualiter revocetur. 21. An idem dolor sufficiat pro pluribus confessionibus. 22. An

repeti debeat confessio probabiliter invalida. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid & quoruplex sit pœnitentiæ?

R. I. Pœnitentiæ dicta est à pœna, quasi pœna tenentia, quia non solum includit resipiscentiam seu propositum non peccandi deinceps, ut volunt hæretici, sed & dolorem animi seipsum affligentis ob malè commissâ vel omisâ; nam S. Script. & SS. Patres dum de pœnitentiâ loquuntur, semper doloris, afflictionis vel pœnæ mentionem faciunt. Job. ult. Idcirco meipsum reprehendo, & ago pœnitentiâ in favilla & cinere. Joël 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, &c. Et clarissimè S. Aug. lib. 50. Homiliarum Homil. ult. Non sufficit mores in melius commutare, & a factis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfaciatur DEO per pœnitentiæ dolorem. per humilitatis gemitum, per contriti cordis Sacrificium, &c.

M 3 R. II.